

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

УДК 336 (091) (477)

Гаврилюк Г. Є.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ЗМІНИ В СТРУКТУРІ 2002-2012 РР.

Анотація. У статті розглянуті теоретичні підходи до визначення суті фінансових ресурсів, досліджено зміни в їх структурі впродовж 2002-2012 рр. за даними статистики підприємств України, викладені основні тези управління фінансовими ресурсами підприємств.

Ключові слова: ресурсний потенціал, фінансові ресурси, власні та залучені фінансові ресурси, управління фінансовими ресурсами.

Н. Havryliuk

FINANCIAL RESOURCES: CHANGES IN THE STRUCTURE OF 2002-2012 YEARS

Abstract. The article considers theoretical approaches to the determination of the essence of financial resources, investigates changes in their structure during years 2002-2012 according to the statistics of enterprises of Ukraine. The main provisions of financial resources management of enterprises are set out.

Keywords: resources potential, financial resources, internal and external financial resources, financial resources management.

1. Вступ

Будь-який суб'єкт господарювання впродовж своєї роботи на ринку зіставляє витрати й ефект від виробничо-фінансової діяльності. Можливості діяльності визначаються оптимальною структурою й ефективністю використання ресурсного потенціалу підприємства. В економічній літературі ресурсний потенціал підприємства характеризується як можливості системи ресурсів та компетенцій підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесів [9, с. 7]. Традиційно в ресурсне забезпечення включають матеріальні, трудові, організаційні, інформаційні, фінансові та технічні ресурси. Разом з тим, доцільно враховувати той факт, що найбільш ліквідними та такими, що за мінімальний термін можуть перетворитися на будь-який інший вид ресурсів, є фінансові. Основними чинниками, які визначають ефективність фінансових ресурсів, є їх загальний обсяг та раціональне розміщення [12, с. 141].

Питання фінансових ресурсів та ефективності їх використання розглядали у дослідженнях такі вчені, як І. Т. Балабанов, О. Г. Біла [3], А. М. Бірман, І. А. Бланк [4], О. Д. Василик, Ю. М. Воробійов, І. В. Зятковський, М. Я. Коробов, В. М. Опарін [8], В.К. Сенчагов та інші. Проте залишається багато невирішених та суперечливих питань до сутнісного та кількісного визначення категорії фінансових ресурсів, способу оцінки та критеріїв визначення їх ефективності.

Метою роботи є узагальнення підходів до визначення фінансових ресурсів, аналізу їх складу і структури та умов ефективного управління ними з метою забезпечення максимальних можливостей для розвитку підприємства.

У більшості джерел економічної літератури планового періоду процес суспільного відтворення передбачав формування фінансових ресурсів як результат перерозподілу національного доходу. Науковці того періоду, характеризуючи таке поняття, керувалися тим, що не було виокремлено категорії державних фінансових ресурсів і фінансових ресурсів підприємств. Це пояснювалося тим, що більшість суб'єктів господарювання залишалася у власності держави. У сучасних умовах господарювання найпоширенішим підходом до визначення фінансових ресурсів можна визнати такий, що характеризує це поняття як сукупність різноманітних грошових коштів і фондів чи нагромаджень суб'єктів економіки. Розглядаючи фінансові ресурси мікрорівня, відокремивши від фінансових ресурсів держави, можна охарактеризувати їх як грошові кошти підприємства, сформовані за рахунок власних і залучених джерел фінансування, які використовуються для формування активів підприємства, виконання фінансових зобов'язань, а також інших заходів, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку підприємства.

2. Дослідження динаміки складу та структури фінансових ресурсів підприємств

Для українських підприємств проблемними щодо збільшення фінансових ресурсів були 2008-2010 рр. (рис. 1). Це зумовлено поширенням і поглибленням кризи в українській економіці. Зростання ресурсів впродовж цих років практично виявилось аналогічним 2011-2012 рр.: 851557,2 та 743584 млн. грн. відповідно. Темпи зростання максимальними були у 2007 р. порівняно з 2006 р. – 135,4%, а в 2012 р. сягнули 115% щодо 2011 р., що приблизно дорівнює темпам 2003-2005 рр. Позитивна динаміка свідчить про те, що обсяги діяльності підприємств поступово наростають, підприємства відновлюють докризові потужності і підвищують ефективність діяльності.

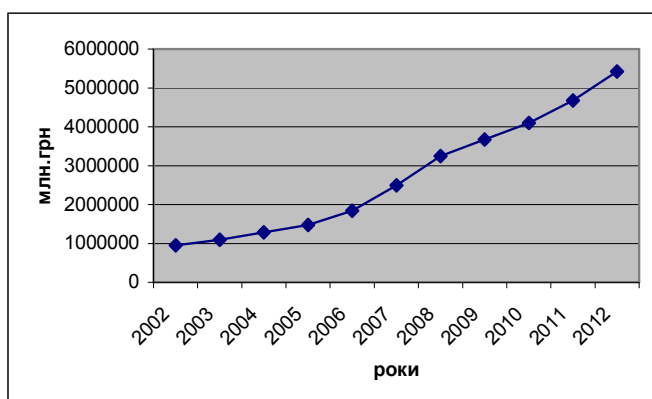

Рис. 1. Фінансові ресурси підприємств 2002-2012 рр.

Джерело: складено за даними сайту Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> [14]

Фінансові ресурси як джерела формування активів підприємства пов'язані зі структурою пасивів балансу. Джерела формування фінансових ресурсів різноманітні. Власні джерела фінансування підприємства формуються за рахунок власного капіталу, тобто частини капіталу в активах підприємства, яка залишається після виконання його зобов'язань. Власні джерела фінансування охоплюють зовнішні й внутрішні. До зовнішніх джерел власних коштів належать кошти, що формуються за рахунок особистих внесків, а також можливостей фінансового ринку. Це кошти засновників, вкладені у статутний капітал, кошти, що надходять за рахунок випуску акцій, і пайові внески учасників, страхові відшкодування, фінансові ресурси державного і місцевих бюджетів, що використовуються на безповоротній основі, та інша безплатна фінансова допомога. Внутрішні джерела – це фінансові ресурси, які формуються в процесі виробничо-фінансової діяльності підприємств, а саме: прибуток і амортизаційні відрахування. Залучені кошти – це отримані кредити, мобілізовані кошти на фінансовому ринку. Їх також можна поділити на дві групи: зовнішні й внутрішні джерела. До зовнішніх позикових коштів належать кредити банків, облігаційні позики, позики небанківських кредитних установ. До внутріш-

ніх джерел позикового капіталу належать заборгованість за майно в оренді, реструктуризований борг за кредити, відстрочена податкова заборгованість тощо. Залучені кошти, які ще називають стійкими пасивами, – це кредиторська заборгованість підприємства, але тільки та, що не перевищує встановлені терміни здійснення розрахунків.

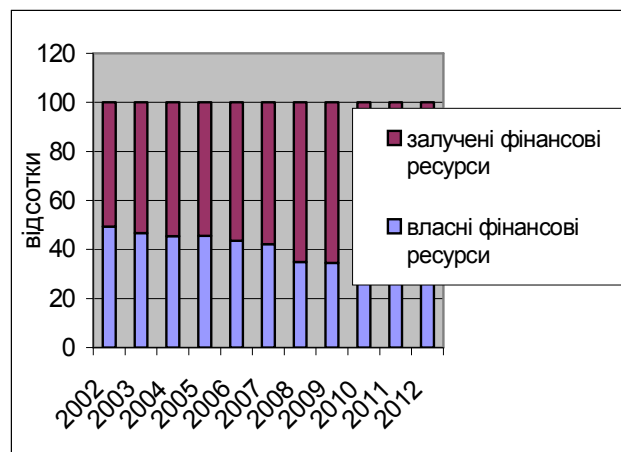

Рис. 2. Динаміка структури фінансових ресурсів підприємств України у 2002-2012 рр.

Джерело: складено за даними [14]

Частка власних фінансових ресурсів за останні 10 років постійно знижується (рис. 2), і загалом це позитивна тенденція. Враховуючи, що прибуток підприємств поступово зростає (рис. 3), за винятком 2008-2009 рр., коли він суттєво знизився на 126944 та 53966 млн. грн. відповідно та зафіксований збиток у сумі 45011 млн. грн., підприємства мають змогу скеровувати отримані кошти на рефінансування діяльності, покращення матеріальної бази, забезпечення плацдарму для подальшого розширеного відтворення. А для здешевлення поточної виробничо-фінансової діяльності підприємства можуть скористатися позиками і залученими кош-

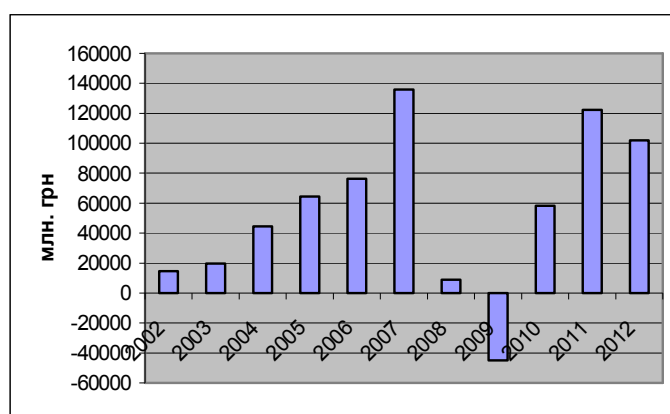

Рис. 3. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування у 2002-2012 рр.

Джерело: складено за даними [14]

тами, частка яких зросла від 50% у 2002 р. до 65% у 2012 р.

Співвідношення між довгостроково та короткостроково залученими фінансовими ресурсами зображено на рис. 4.

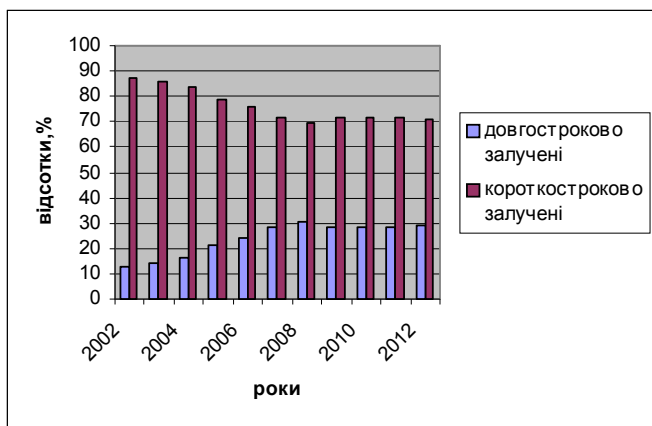

Рис. 4. Структура залучених фінансових ресурсів підприємств у 2002-2012 рр.

Джерело: складено за даними [14]

Позитивним є зростання частки короткострокових залучених ресурсів від 13% до майже 28%, оскільки до них належать короткострокові кредити банків, які порівняно з власними ресурсами є дешевшими і дають підприємству змогу швидше нарощувати обсяги діяльності і, відповідно, швидше реагувати на зміни кон'юнктури ринку, бути більш маневреним, а також сюди належить і кредиторська заборгованість, використання якої для підприємства є безкоштовним.

Власні та залучені кошти, з одного боку, формують фінансові ресурси підприємства і беруть участь у фінансуванні його активів, з іншого, – передбачають зобов'язання перед конкретними власниками: державою, юридичними та фізичними особами. Фінансові ресурси формуються у процесі створення підприємств і реалізації їх фінансових від-

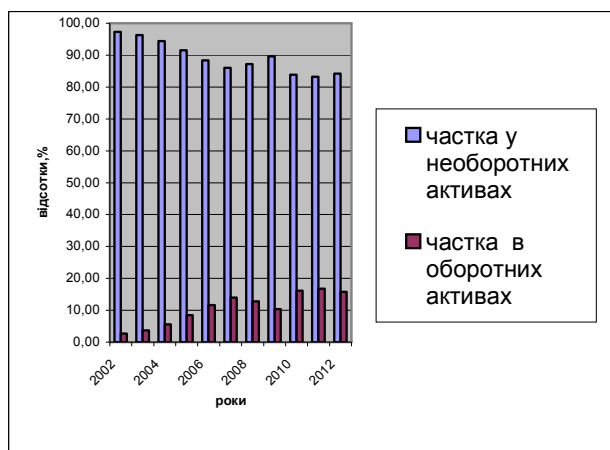

Рис. 5. Структура розміщення власного капіталу і довгострокових залучених коштів підприємств у 2002-2012 рр.

Джерело: складено за даними [14]

носин під час фінансової діяльності. Це виявляється насамперед у формуванні статутного капіталу при створенні підприємств, а у процесі їх діяльності – у формуванні відповідних джерел грошових коштів. Статутний капітал є основною частиною власного капіталу та основним джерелом власних фінансових ресурсів підприємства. За рахунок його коштів формуються основні фонди й оборотні активи підприємства.

Частка власного капіталу і довгострокових залучених коштів підприємств в оборотних активах зростає з 3% до 15% впродовж всього досліджуваного періоду, за винятком 2009 та 2012 років. Щоправда, у 2012 цей спад не перевищував 1%. Загалом тенденція є позитивною, свідчить про повноту використання власних фінансових ресурсів і можливості залучити короткострокові банківські кредити для фінансування поточної діяльності за умови постійного зростання прибутку.

Фінансування діяльності повинно бути спрямоване на використання власних і залучених фінансових ресурсів, оскільки нарощення власного капіталу забезпечує підприємству максимальну фінансову стійкість, але у цьому випадку обмежені темпи його розвитку і не використовуються додаткові фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал. Зумовлено це тим, що розміри власного капіталу обмежені і не забезпечують додаткового обсягу активів у різні періоди діяльності підприємства на ринку (можуть бути пов'язані з сезонністю або просто сприятливою кон'юнктурою). Водночас підприємство, використовуючи позикові ресурси, має більші можливості приросту фінансової рентабельності, але і вищі ризики, які можуть загрожувати фінансовій безпеці підприємства, причому зі зростанням частки позик ризики також зростають.

3. Основні методологічні підходи до управління фінансовими ресурсами підприємств

Ефективне управління структурою капіталу підприємства дає змогу:

- забезпечити підприємство потрібним обсягом фінансових ресурсів для стратегічного розвитку;
- знизити рівень витрат фінансування, пов'язаних із використанням різних джерел фінансування й необхідністю внесення плати власникам фінансових ресурсів за їх використання;
- забезпечити зростання фінансової рентабельності підприємства;
- забезпечити фінансову рівновагу суб'єкта господарювання і створити передумову формування його фінансової безпеки [10, с. 102].

З різноманітних об'єктивних та суб'єктивних причин на підприємстві можуть виникнути проблеми з достатністю фінансових ресурсів різних видів у певний період. Це призводить передусім до: зростання кредиторської заборгованості перед постачальниками та бюджетом; зростання частки простроченої заборгованості за кредитами банків; затримок у виплаті заробітної плати; зниження ліквідності активів; зростання тривалості виробничого

циклу через несвоєчасні поставки сировини і комплектуючих.

Таким чином, необхідне управління фінансовими ресурсами на підприємстві, яке може містити такі складові: розрахунок і контроль за тривалістю обороту всіх видів активів підприємства (операційний цикл), особливо його складову – фінансовий цикл; аналіз грошових потоків підприємства; визначення оптимального рівня грошових коштів для підприємства та їх бюджетування.

Успішна діяльність підприємства неможлива без раціонального управління фінансовими ресурсами, цілями якого є: забезпечення рентабельності, максимізація ринкової вартості, нарощування обсягів виробництва і реалізації, досягнення лідерства і виживання в умовах конкурентної боротьби, запобігання банкрутству підприємства і т.п. Реалізація основних завдань управління фінансовими ресурсами підприємства досягається шляхом:

- визначення загальної потреби у фінансових ресурсах на наступний період завдяки максимізації обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел;

- визначення доцільності формування власних фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел, управління залученням позикових фінансових ресурсів;

- оптимізації структури джерел формування ресурсного фінансового потенціалу;

- забезпечення найбільш ефективного використання сформованого обсягу фінансових ресурсів у розрізі основних напрямів діяльності підприємства;

- забезпечення синхронізації обсягів надходження і витрат грошових коштів у окремих періодах, підтримки необхідної ліквідності оборотних активів;

- забезпечення максимізації прибутку підприємства за найменшим рівнем фінансового ризику;

- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку, яка характеризується високим рівнем фінансової стійкості й платоспроможності підприємства [11, с. 56].

4. Висновки

Вишукування фінансових джерел розвитку підприємства, напрямів найефективнішого інвестування фінансових ресурсів, операції з цінними паперами й інші питання фінансового менеджменту стають основними для фінансових служб підприємств в умовах ринкової економіки. Головним завданням у сфері управління фінансовими ресурсами є таке налагодження керування фінансами з боку відповідних служб, що дало б змогу залучати додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах, інвестувати їх із найбільшим ефектом, здійснювати прибуткові операції на фінансовому ринку.

Оскільки крапки у науковій дискусії про визначення фінансових ресурсів, а також оцінку їх ефективності та управління ними досі не поставлено, то можливі подальші дослідження та розробки у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барилюк І. В. Діагностика впливу факторів економічного середовища на формування фінансового капіталу компаній / І. В. Барилюк, М. В. Рубаха // *Фінанси України*. – 2013. – № 9. – С. 104-117.

2. Біла О. Г. Фінансові ресурси і фінансові можливості інвестиційно-інноваційного розвитку споживчої кооперації України / О. Г. Біла // *Фінансово-економічний розвиток України в умовах глобалізаційно-інтеграційних процесів* : збірник матеріалів III всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 28 лютого 2014 р. – Львів : Видавництво ЛКА, 2014. – С. 198-201.

3. Біла О. Г. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. Г. Біла. – Львів : “Магнолія 2006”, 2008. – 383 с.

4. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / І. О. Бланк. – К. : Ельга, 2008. – 724 с.

5. Гриновець Г. Є. Фінансові ресурси: їх суть та класифікація / Г. Є. Гриновець // *Вісник ЛКА* / [ред. кол. Башнянин Г. І., Дайновський Ю. А., Слейко В. І. та ін.]. – Львів : Видавництво ЛКА, 2007. – Вип. 24. – С. 178-181.

6. Говорушко Т. А. Механізм фінансового забезпечення малого підприємництва у харчовій промисловості / Т. А. Говорушко // *Економіка АПК*. – 2008. – № 3. – С. 84-91.

7. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – [4-те вид., випр. та доп.]. – К. : Т-во “Знання”, КОО; Львів : Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.

8. Зеліско І. М. Еволюція економічної категорії “фінансові ресурси” та її роль в забезпеченні відтворювального процесу / І. М. Зеліско // *Економіка АПК*. – 2012. – № 3.

9. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник / Н. С. Краснокутська; Міністерство освіти та науки України. Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

10. Пойда-Носик Н. Н. Оцінка ефективності й оптимізація структури капіталу в системі фінансової безпеки підприємства / Н. Н. Пойда-Носик, Л. В. Петришинець // *Фінанси України*. – 2010. – №10. – С. 100-112.

11. Ткаченко І. П. Управління фінансовими ресурсами підприємств: аналіз джерел їх формування та підвищення ефективності використання / І. П. Ткаченко, Ю. С. Вернигора, І. Л. Чайка // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2012. – № 7. – С. 55-59.

12. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; [за наук. ред. В. Федосова]. – К. : КНЕУ, 2002. – 387 с.

13. Шваб О. В. Сутність фінансових ресурсів і джерела їх формування в акціонерних товариствах молокопереробної галузі / О. В. Шваб // *Економіка АПК*. – 2012. – № 3. – С. 149-154.

14. Офіційний web-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.